

Færder nasjonalpark

Dato: 25.06.19

Lavtflygning forsvaret

Hva saken gjelder

Siden april 2018 har det pågått en sak med utgangspunkt i en helikopterlanding på Søndre Årøy. Hendelsen ble rapportert inn fra fra Cato Erichsen fra sameiet (grunneier) og ble opplevd som dramatisk.

I vårt arbeid med saken ble det avdekket uklarheter i regelverket. Vi tok dette opp med Miljødirektoratet og det viste seg at de hadde fått inn flere lignende henvendelser. Saken ble oversendt til Klima- og miljødepartementet, som gjennomførte drøftinger med Forsvarsdepartementet i 2018 og 2019. Resultatet av dette framgår i vedlagte brev av 3. april 2019 fra KLD.

Vedlagt også brevforslag til Forsvarets enheter om framtidig overholdelse av regelverket.

Anbefaling:

Vedlagt ligger et brevforslag til Forsvarets enheter om framtidig overholdelse av regelverket. Styret anbefales å oversende brevet.

Vedlegg:

Brev til Forsvaret

Brev fra KLD definisjon av forsvarets operative virksomhet

Færder nasjonalpark

Forsvaret

Vår saksbehandler / telefon: Deres referanse: Vår referanse: Vår dato: 23.08.19
A.Sjømæling/B.Strandli   Arkivnr:

FORSVARET – LAVTFLYVNING I FÆRDER NASJONALPARK

I april 2018 foretok Forsvaret en flyvning i svært lav høyde på Søndre Årøy i Færder nasjonalpark. Det var grunneier som meldte denne hendelsen inn til nasjonalparkforvaltningen. Helikopteret hang noen få meter over bakken og virvlet bl.a. opp et bål på bakken. Ifølge grunneier var det nære på at det kunne oppstått en brann på stedet. Rett i nærheten oppholdt det seg drektige søyer som ble svært skremt av støyen fra helikopteret.

Vi meldte denne hendelsen inn til Miljødirektoratet, sammen med spørsmål om en del uklarheter i regelverket for lavtflyvning med militære helikopter og jagerfly i nasjonalparken. Dette, sammen med flere tilsvarende henvendelser, førte til drøftinger mellom Klima- og miljødepartementet og Forsvarsdepartementet i løpet av 2018 og 2019.

Det har også vært flere lignende episoder i Færder nasjonalpark etter hendelsen i april 2019, bl.a. ved en fredet sjøfuglkoloni på Hoftøya.

Drøftingene mellom de to departementene er nedfelt i vedlagte brev fra Klima- og Miljødepartementet.

Fylkesmannen i Vestfold

Telefon: 33 37 10 00

E-post: fmvepostmottak@fylkesmannen.no
<http://færdernasjonalpark.no/>

Postadresse:
Postboks 2076
3103 Tønsberg
Orgnr. 974762501

Besøksadresse:
Statens Park - Hus I
Anton Jenssens gate 4

Vi ber om at Forvarets enheter overholder regelverket for Færder nasjonalpark, slik det nå er presisert i vedlagte brev fra Klima- og miljødepartementet. Overtredelse av dette regelverket vil konsekvent bli politianmeldt.

Vi ber om at alle operative enheter blir gjort kjent med innholdet i dette brevet.

Med hilsen

Roar Jonstang

Styreleder i Færder nasjonalparkstyre

Anne Sjømæling

nasjonalparkforvalter

Kopi:

Fylkesmannen i Vestfold og Telemark

Statens Naturoppsyn (Vestfold)

Færder kommune

Miljødirektoratet

DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Adressater ifølge liste

Deres ref

Vår ref

Dato

18/700-5

3. april 2019

Spørsmål om definisjon av Forsvarets operative virksomhet

Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet får enkelte henvendelser vedrørende Forsvarets virksomhet i verneområdene. Det gjelder både ferdsel og motorferdsel på bakken og lavtflyging, bl.a. med helikopter. Henvendelsene har synliggjort et behov for å klargjøre hvordan verneforskriftene skal tolkes når det gjelder militær virksomhet, særlig på bakgrunn av at Forsvaret har endret sin definisjon av hvilke aktiviteter som regnes som "militær operativ virksomhet".

Verneforskriftene for det enkelte verneområde er avgjørende for hvilke aktiviteter som er tillatt i verneområdene. Forskriftene og forarbeidene, dvs. foredraget til kongelig resolusjon, er noe ulikt utformet for ulike verneområder når det gjelder Forsvarets aktivitet. Dette skyldes ulike verneformål, ulikt behov for Forsvaret til å benytte de ulike verneområdene, endringer i Forsvarets behov over tid, og at verneområdene er opprettet over en lang tidsperiode hvor det er skjedd en utvikling i utforming av forskriftene og foredraget til kongelig resolusjon. Som en følge av utfordringene Forsvaret står overfor, har også Forsvarets egne definisjoner og begrepsbruk for ulike aktiviteter endret seg, og vil fortsatt kunne komme til å endre seg, over tid. Som følge av dette, kan det oppstå uklarheter om hvordan Forsvarets aktiviteter skal kunne foregå innenfor verneområdene.

I verneområdene vil Forsvarets aktivitet primært kunne innebære ferdsel til fots, motorferdsel og lavtflyging med jagerfly og med helikopter. Hvordan dette skal håndteres innenfor det enkelte verneområde avhenger av hvordan verneforskriften er utformet, om det er en planlagt aktivitet, eller om det er en aktivitet som skjer som følge av akutte behov i gitte situasjoner.

Postadresse
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo
postmottak@kld.dep.no

Kontoradresse
Kongens gate 20
www.kld.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org.nr.
972 417 882

Avdeling
Naturforvaltningsavdelingen

Saksbehandler
Ingunn Iversen
22 24 58 61

Forsvarets aktivitet skjer i form av operasjoner, øving og trening. Forsvaret legger til grunn at begrepet operativ virksomhet omfatter operasjoner og øving. Det vises til at operativ virksomhet planlegges, ledes og gjennomføres i fred, krise og væpnet konflikt i og utenfor Norge, alene eller i allianse. Trening gjennomføres for å kunne oppnå operativ status, og defineres ikke som del av den operative virksomheten.

Klima- og miljødepartementet og Forsvarsdepartementet har drøftet de ulike problemstillingene. Forsvarsdepartementet presiserer at det ikke har vært deres intensjon å endre Forsvarets aktivitet innenfor verneområdene som følge av endret begrepsbruk eller endrede definisjoner på ulike aktiviteter. Det skal fortsatt være en god balanse mellom forvaltning av verneområdene slik at verneverdiene opprettholdes, og Forsvarets nødvendige aktivitet som i noen tilfelle også vil berøre verneområdene.

I praksis er det særlig verneforskriftenes regulering av motorferdsel på bakken og i luften som har praktisk betydning for Forsvarets virksomhet. Noen forskrifter har også regulering av organisert ferdsel, som vil kunne omfatte forsvarets ferdsel til fots og ulike former for opphold i disse verneområdene. Reguleringene innebærer at de nevnte aktivitetene gjennomgående er søknadspliktige i store verneområder.

Verneforskriftene har som hovedregel et unntak for "militær operativ virksomhet". Dette innebærer at den del av Forsvarets virksomhet som anses som "operativ virksomhet" etter verneforskriftene er unntatt fra søknadsplikt til myndigheten som forvalter verneområdene. Hvordan dette begrepet har blitt tolket i forbindelse med vedtakelse av verneforskrifter, fremgår av ulike dokumenter.

I *St.meld. nr. 62 (1991 -92) Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge* er begrepet definert i pkt. 5.6 militære interesser. Det fremgår av denne at «*militær operativ virksomhet omfatter i fredstid all militær virksomhet som er nødvendig for å planlegge, forberede og gjennomføre:*

- *Overvåkning av land-, sjø- og luftterritoriet*
- *Forsvarsplaner herunder feltbefestninger, anlegg for installasjoner og stridsmidler*
- *Beredskapstiltak herunder utrykningsøvelser med militære styrker*
- *Rene militære operasjoner i spesielle situasjoner herunder søk og redningstjeneste.»*

Det fremgår videre at vanlige øvelser ikke omfattes av unntaket, men det forutsettes at der sivil virksomhet eller trafikk er tillatt, kan tilsvarende militær virksomhet uten videre finne sted.

Dette er lagt til grunn i brev av 07.01.1997 fra Forsvarets overkommando, som anses å ha vært gjeldende retningslinje også ved utarbeidelse av nye verneforskrifter. Det er i dette brevet understreket at programmerte øvelser samt trening som ikke tar i bruk faste stridsanlegg, i denne sammenheng er å regne som vanlige øvelser.

I NOU 2001:15 "Forsvarets områder for lavflyging" er operativ flyging definert som flyging iverksatt som følge av en reell hendelse, i motsetning til trening og øvelser (kap. 5.5.6.1 Unntaket for militær operativ virksomhet i verneområder).

Når det gjelder tolkning av begrepet "Militær operativ virksomhet" i verneforskrifter, og spørsmål om hvilke tiltak som er søknadspliktige, er det fortsatt denne forståelsen som skal legges til grunn. Dette innebærer at det kun er "utrykningsøvelser med militære styrker" som er unntatt fra søknadsplikt. Øvrige øvelser er etter verneforskriftene ikke å anse som "militær operativ virksomhet".

Forsvarets operative hovedkvarters bruk av begrepet operativ virksomhet har imidlertid på grunn av utviklingen i samfunnet, endret seg. Det kan derfor ha oppstått uklarheter om hvilke aktiviteter som er søknadspliktig innenfor verneområder. Klima- og miljødepartementet vil presisere at det som regnes som operativ virksomhet etter verneforskriftene ikke endres som følge av Forsvarets interne endring av dette begrepet. Klima- og miljødepartementet legger til grunn at forvaltningsmyndigheten og Forsvaret oppretter dialog om all planlagt aktivitet som vil kunne berøre verneområder. Forvaltningsmyndighetene skal vurdere om det er behov for å søke tillatelse eller ikke avhengig av hvordan den enkelte verneforskrift er utformet. I noen verneforskrifter er det tatt inn særskilte unntaksbestemmelser knyttet til spesielle behov i bestemte områder.

Aktiviteter i regi av Forsvaret som ikke faller inn under søknadsbestemmelser i forskriftene, vil det kunne søkes dispensasjon for etter naturmangfoldloven § 48. Dersom det er aktuelt å søke dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48, må det i det enkelte tilfelle vurderes om hvilket av vilkårene i bestemmelsen aktiviteten skal vurderes etter. Unntak for vesentlig samfunnsinteresse omfatter tungtveiende hensyn av nasjonal betydning. I andre tilfeller vil Forsvarets virksomhet normalt være å anse som et viktig samfunnshensyn som skal tilleggs vekt i vurderingen av om dispensasjon skal gis, dersom vilkårene i § 48 er oppfylt, og dersom det er nødvendig at aktiviteten eller tiltaket skjer innenfor verneområdet. I nødvendighetsvurderingen må det bla. vurderes mulighet for alternativ lokalisering. Det vises for øvrig til Miljødirektoratets veiledning om skjønnsutøvelse ved dispensasjon pkt 8: <http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M106/M106.pdf>

Forsvarets lavtflyging med jagerfly er regulert i de verneområdene det er aktuelt. Det vil si at det er gitt helt eller delvis unntak fra forskriftenes forbud mot lavtflyging. Slike reguleringer er mest utbredt for nasjonalparker, og forbyr flyving under 300 meter over bakken. Unntak for lavtflyging med jagerfly varierer mellom områdene ut fra både forsvarets behov og ut fra de konkrete verneverdiene.

Lavtflyging med helikopter er oftest ikke gitt tilsvarende unntak. Dette skyldes primært at det ikke har vært en relevant problemstilling når vernevedtaket er blitt fattet, og at behovet for unntak derfor ikke har blitt vurdert. I enkelte områder kan imidlertid dette ha endret seg over tid. I nyere verneområder som bla. i Raet nasjonalpark og i utvidelsen av de Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark er bestemmelser om dette innarbeidet i verneforskriftene. I nyere skogvernforskrifter er det tatt inn generelt unntak for landing og start med Forsvarets luftfartøy. I verneområder hvor dette ikke er spesifikt omtalt og regulert, forutsettes som omtalt over, at det er en dialog mellom forvaltningsmyndigheten og Forsvaret om planlagt helikopterflyging og hvordan dette mest hensiktsmessig bør behandles gjennom eventuelt søknad om tillatelse/dispensasjon. Ved ikke-forhåndsplanlagt lavtflyging knyttet til f.eks. kritesituasjoner og vanskelige værforhold o.l. vil det være å anse som en nødrettssituasjon

som vil kunne gjennomføres. Flyving som ledd i militær operativ virksomhet i forbindelse med akutte hendelser er gjennomgående unntatt søknadsplikt etter forskriftene.

Klima- og miljødepartementet vil for øvrig vurdere om det er behov for en ytterligere presisering i verneforskriftene knyttet til Forsvarets nødvendige aktivitet, spesielt innenfor nasjonalparkene. Dette vil skje i forbindelse med andre planlagte endringer av nasjonalparkforskriftene.

Dette brevet er utarbeidet i et samarbeid mellom Klima- og miljødepartementet og Forsvarsdepartementet.

Vi ber fylkesmennene distribuere dette brevet videre til de kommunene som har forvaltningsansvaret for mindre verneområder.

Med hilsen

Øivind Dannevig (e.f.)
avdelingsdirektør

Ingunn Iversen
fagdirektør

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Adressater: Nasjonalpark- og verneområdestyrer
Fylkesmennene

Kopi: Forsvarsdepartementet
Miljødirektoratet

**Færder
nasjonalpark**

mail

Forsvarsdept
PB 8126 Dep,
0032 Oslo

~~Adress~~ Adressate

Luftforsvaret? Bygge flystasjon?

Vår saksbehandler / telefon:

Deres referanse:

Vår referanse:

Vår dato:

Arkivnr:

FORSVARET – LAVTFLYVNING I FÆRDER NASJONALPARK

I april 2018 foretok Forsvaret en flyvning i svært lav høyde på Søndre Årøy i Færder nasjonalpark. Det var grunneier som meldte denne hendelsen inn til nasjonalparkforvaltningen. Helikopteret hang noen få meter over bakken og virvlet bl.a. opp et bål på bakken. Ifølge grunneier var det nære på at det kunne oppstått en brann på stedet. Rett i nærheten oppholdt det seg drektige søyer som ble svært skremt av støyen fra helikopteret.

Vi meldte denne hendelsen inn til Miljødirektoratet, sammen med spørsmål om en del uklarheter i regelverket for lavtflyvning med militære helikopter og jagerfly i nasjonalparken. Dette, sammen med flere tilsvarende henvendelser, førte til drøftinger mellom Klima- og miljødepartementet og Forsvarsdepartementet i løpet av 2018 og 2019.

Det har også vært flere lignende episoder i Færder nasjonalpark etter hendelsen i april 2019, bl.a. ved en fredet sjøfuglkoloni på Hoftøya.

Drøftingene mellom de to departementene er nedfelt i vedlagte brev fra Klima- og Miljødepartementet.

Mail

forsvaret@mil.no

Vedlagte brev bes journalført og behandlet

Kopi:

FMVT

Færderk

SNO miljødir Roar Lønstad?

139.LV. wingops@mil.no (helikopterskvadron)

Fylkesmannen i Vestfold
Telefon: 33 37 10 00

E-post: fmvepostmottak@fylkesmannen.no
<http://faerdernasjonalpark.no/>

Postadresse:
Postboks 2076
3103 Tønsberg
Orgnr. 974762501

Besøksadresse:
Statens Park - Hus 1
Anton Jenssens gate 4

Vi ber om at Forvarets enheter overholder regelverket for Færder nasjonalpark, slik det nå er presisert i vedlagte brev fra Klima- og miljødepartementet. Overtredelse av dette regelverket vil konsekvent bli politianmeldt.

Vi ber om at alle operative enheter blir gjort kjent med innholdet i dette brevet.

Roar Jonstang

Styreleder i Færder nasjonalparkstyre

Anne Sjømæling

nasjonalparkforvalter

Med hilsen

Kopi Fylkesmann i VT
KLD?
andre?